

Reili Argus

Tallinna Ülikooli eesti keele professor

Piret Baird

Tallinna Ülikooli eesti keele
kui teise keele lektor

Foto: Marten Puidak

Ukraina sõjapõgenikest õpilased Eesti koolis

Eesti keele oskuse areng aasta jooksul

Pärast täiemahulise sõja algust Ukrainas on Eestisse saabunud väiksema linna jagu uusi elanikke¹. Nii oli ühel hetkel Eesti koolisüsteemis 9000 Ukraina päritolu õpilast, kel tuli kuidagi sobituda Eesti koolidesse ja hakata eesti keelt õppima. Keeleteadlaste jaoks oli tegemist justkui laborilaadse olukorraga: keegi neist lastest ei olnud eesti keelega varem kokku puutunud ega osanud enne Eestisse saabumist eesti keelt. Selline olukord pakkus võimaluse vaadelda seda, kuidas toimub eesti keele kui teise keele omandamine ilma eelneva eesti keelega kokkupuuteta.

Ukraina lapsed sattusid Eestis õppima üsna eri tüüpi koolidesse, mõnes koolis loodi ukrainlaste jaoks eraldi klass, mõnes koolis hakkasid need lapsed õppima koos teiste eestikeelsete lastega. Selline olukord võimaldab uurida ka seda, kas ühe või teise õppekorralduse puhul on eesti keele õpe tulemuslikum või mitte.

Tallinna Ülikool algataski 2024. aasta sügisest väikesemahulise projekti, mille käigus jälgiti Eestis esimest korda seda, kuidas Ukraina

¹ Vt nt <https://www.siseministerium.ee/statistika-ukraina-sojapogenike-kohta>

põgenikest lapsed eesti keelt omandavad. Täpsemalt otsiti vastuseid küsimustele, milline on eesti keele oskus Ukraina põgenikest kolmanda klassi õpilastel ehk nendel lastel, kes alustasid oma kooliteed Eestis ja olid rohkem kui kaks aastat Eestis koolis käinud. Kuna varasemast teaduskirjandusest on teada, et põgenike sihtkeele oskus võib traumakogemusest tulenevalt areneda aeglasemalt (Franck, Delage 2022), huvitas projekti-meeskonda ka see, kas sõjapõgenike eesti keele oskus on kolmanda klassi alguses erinev kohalike muukeelsete laste eesti keele oskusest ja kas nende keeleoskus areneb aasta jooksul aeglasemalt kui mitte põgeniku staatuses muukeelsetel lastel. Et Ukraina põgenikest õpilasi oli asunud õppima eri tüüpi koolidesse, oli võimalik vaadelda ka seda, kas õpilaste eesti keele oskus sõltub sellest, mis tüüpi koolides need lapsed õpivad.

Õpilaste eesti keele oskuse mõõtmisest

Uurimisküsimustele vastuse leidmiseks oli esmalt vaja leida vahend, millega laste keeleoskust mõõta. Selleks otsustasime projektis kasutada pildikirjeldust (vt Kütt-Leedis 2023; Argus, Rütmaa 2024) ehk lapsel tuli ühte kindlat detaili- ja tegelasrohket pilti kirjeldada nii, nagu ta oskab. Pildikirjelduskatse tehti iga lapsega eraldi kas tundide ajal või pärast koolipäeva koolimajas, eraldi ruumis uurijaga kahekesi. Katse võttis aega umbkaudu kümme minutit. Laste jutustus lindistati ja seejärel transkribeeriti. Pildikirjelduskatse tehti lastega läbi kahel korral, 2024. aasta sügisel ja aasta hiljem, 2025. aasta sügisel, st vaatlusaluste laste keeleoskust hinnati esimest korda siis, kui nad olid 3. klassis ja seejärel uuesti aasta pärast.

Kõik kirjeldused analüüsiti nii sõnavara kui ka grammatika (konstruktsioonide) lõikes. Sõnavara puhul oli vaatluse all eri sõnade koguarv ehk sõnavara ulatus. Grammatika puhul vaadeldi põhikonstruktsioonide (fraasiliikide ja -tüüpide ning tegusõna ja laiendite ühendite) kasutamist, nt seda, mitu last kasutas mitut eri fraasiliiki ja -tüüpi (nt nimisõnafraase nagu *laste ema* või *ilus pall*) ning tegusõna ja laiendite kombinatsioone (nt *koer on tooli all*).

Valim moodustus kahest rühmast: Ukraina sõjapõgenikest 3. klassi õpilastest (33 last) ja mitte sõjapõgeniku staatuses muu kodukeelega (eesti keelt teise keelena õppivatest ehk K2) sama vanadest lastest (22 last) Tallinna kuuest eri koolist (vt tabel 1). Ukraina sõjapõgeniku staatuses lapsed

sai jaotada kaheks: need, kes õppisid eraldi ukrainlastele loodud klassides (kahes kesklinna koolis, 22 last), ning need, kes õppisid tavaklassis koos eesti ja teiste muu kodukeelega lastega (11 last). Laste keeleteskkonna tegurite kohta küsiti andmeid ankeetküsitlusega. Nendest andmetest selgus muu hulgas, et kaks kolmandikku kohalikest eesti keelt teise keelena õppivatest lastest oli käinud eestikeelses lasteaias.

Tabel 1. Valim

Rühm	Klassitüüp	Õpilaste arv esimese / teise mõõtmiskorra ajal
Ukraina sõjapõgenikud	Mitmekeelne klass (eesti + muu kodukeelega)	11/11
Ukraina sõjapõgenikud	Ukraina kodukeelega õpilaste klass	22/16
Kohalikud K2 õppijad	Mitmekeelne klass (muu + eesti kodukeelega)	22/20
Kokku		55/47

Eesti keelt teise keelena õppivate laste pildikirjelduskatse tulemused

Tulemuste esitusel võrreldakse esmalt Ukraina sõjapõgenike ja muu kodukeeltega laste rühmi, seejärel viimase rühma sees eraldi klassis õppivate ja mitmekeelses klassis õppivate laste rühma tulemusi.

Esimene mõõtmiskord. Kokku 55 pildikirjelduse puhul torkab nii sõnavara kui ka konstruktsioonide puhul silma, et kasutatud sõnade või konstruktsioonide arvu erinevus võib laste vahel olla väga suur. See tähendab, et on lapsi, kel on ühes kirjelduses kasutusel kuus eri sõna, aga mitte ühtki konstruktsiooni, st et nad lihtsalt nimetavad objekte ja olendeid pildil, ning on neid, kes kirjeldavad pilti 75 eri sõna ja seitsme eri konstruktsiooniga ehk selge ja sidusa tekstiga (vt tabel 2).

Tabel 2. Esimene mõõtmiskord. Sõnade ja konstruktsioonide keskmine arv

	Keskmine sõnade (lekseemide) arv ja vahemik	Keskmine fraasitüüpide arv ja vahemik	Keskmine tegusõna-konstruktsioonide arv ja vahemik
Ukraina sõjapõgenikud ühe rühmana	23 (6–75)	2 (0–8)	3 (0–7)
Ukraina sõjapõgenikud eraldi klassis (N=22)	23,5 (11–75)	2,3 (0–8)	3 (0–7)
Ukraina sõjapõgenikud tavaklassis (N=11)	23 (6–42)	1,8 (0–5)	2,8 (1–5)
Kohalikud K2 õppijad	29,5 (17–78)	2,5 (0–7)	4 (1–8)

Kuigi kohalike muu emakeelega õpilaste sõnavara oli mõnevõrra suurem kui Ukraina põgenike oma (vt tabel 2, Ukraina sõjapõgenikud ühe rühmana), ei olnud see erinevus statistiliselt oluline². Ka fraasitüüpide puhul ei olnud erinevus statistiliselt oluline. Tegusõnakonstruktsioonide puhul ilmnes aga statistiliselt oluline erinevus ehk eri tegusõnakonstruktsioone oli kohalikel muu emakeelega õpilastel mõnevõrra rohkem. *Post-hoc* testid (ehk järelanalüüsid, millega täpsustatakse, milliste rühmade vahel täpsemalt erinevus esineb) näitasid, et kohalikud K2 õppijad kasutasid oluliselt rohkem tegusõnakonstruktsioone kui eraldi klassis õppivad sõjapõgenikud. Kahe rühma eesti keele oskus oli üldiselt sarnane, kuid kohalikel muu emakeelega õpilastel oli võrreldes Ukraina põgenikega selgelt mitmekesisem tegusõnakasutus.

Vaadates kolme rühma võrdlust (tavaklassis ja eraldi klassis õppivad Ukraina sõjapõgenikud ning kohalikud K2 õppijad), on näha, et eri sõnade arvu ja fraasitüüpide hulgas ei olnud statistiliselt olulisi rühmadevahelisi erinevusi (vt tabel 2). Verbikonstruktsioonide kasutuses ilmnes aga statistiliselt oluline rühmadevaheline erinevus. Tavaklassis õppivad sõjapõgenikud ei erinenud statistiliselt oluliselt kummastki rühmast ning nende tulemused jäid nende kahe rühma vahele.³

² Statistilise analüüsi tulemused (Mann-Whitney U test): sõnavara: $U = 251$, $p = .055$, fraasitüübid: $U = 302$, $p = .291$, tegusõnakonstruktsioonid: $U = 185$, $p = .002$.

³ Analüüsiks kasutati Kruskali-Wallise testi. Sõnavara: $\chi^2 = 3.74$, $p = .154$, fraasitüübid: $\chi^2 = 1.33$ ja $p = .514$, tegusõnakonstruktsioonid: $\chi^2 = 9.73$, $p = .008$.

Teine mõõtmiskord. Aasta hiljem toimunud teisel mõõtmisel osales mõnevõrra vähem õpilasi, 47, neist 27 Ukraina põgenikest last ja 20 kohalikku muukeelset (K2) last (osa oli siirdunud kas Ukrainasse tagasi või vahetanud Eesti piires kooli).

Vaadates teise mõõtmiskorra tulemusi üldiselt, on näha nii sõnavara ulatuse suurenemine (esimesel mõõtmiskorral keskmiselt 27,5 ja teisel 34,1 lekseemi) kui ka kasutatud konstruktsioonitüüpide valiku laienemine. Ka teise mõõtmiskorra tulemustest on näha, et kohalike muukeelsete laste rühma ja Ukraina põgenikest laste tulemused on sõnavara ulatust silmas pidades tasandunud (vt tabel 3).

Tabel 3. Teine mõõtmiskord. Sõnavara ja konstruktsioonid

	Keskmine sõnade (lekseemide) arv ja vahemik	Keskmine fraasitüüpide arv ja vahemik	Keskmine tegusõna-konstruktsioonide arv ja vahemik
Ukraina sõjapõgenikud	35,4 (6–102)	2,6 (0–8)	4 (0–7)
Kohalikud K2 õppijad	35,4 (19–84)	3,1 (0–7)	4,8 (1–8)

Arenngumustris ei leidnud me erinevusi ehk pole tõendeid, et ühe rühma tulemus paraneks rohkem või vähem kui teise oma, kui on arvesse võetud algustaset ehk esimest mõõtmiskorda. Algustase ehk esimese mõõtmiskorra tulemused ennustasid teise mõõtmiskorra tulemusi: lapsed, kelle tulemused olid aasta tagasi paremad, said enamasti paremaid tulemusi ka teisel mõõtmiskorral aasta hiljem. Umbes veerand hilisemate tulemuste erinevustest oli seletatav varasema keeleoskuse tasemega. Samas oli näha, et madalama algtasemega õppijad tegid aastaga proportsionaalselt suurema arenguhüppe, mis viitab tasemete osalisele lähenemisele.

Konstruktsioonide puhul ei ilmnenud kahe rühma vahel statistiliselt usaldusväärseid erinevusi. Ka nende puhul ennustas varasem tulemus hilisemat tulemust, kuid madalama algtasemega õppijate areng oli suhteliselt kiirem. Verbikonstruktsioonide kasutuses oli laste vahel mõnevõrra suurem individuaalne varieeruvus.

Tabel 4. Teine mõõtmiskord. Koolitüüpide võrdlus

	Keskmine sõnade (lekseemide) arv	Keskmine fraasi-tüüpide arv	Keskmine tegusõna-konstruktsioonide arv
Sõjapõgenikud eraldi klassis	37,7	2,6	3,8
Sõjapõgenikud tavaklassis	32	2,6	4,3
Kohalikud K2 õppijad tavaklassis	35,4	3,1	4,8

Kuigi statistilise analüüsi jaoks olid teise mõõtmiskorra rühmad liiga väikesed, saab tabelis 4 esitatu põhjal siiski öelda, et sõnavara puhul paistavad olema kõige laiema sõnavaraga eraldi klassis õppivate sõjapõgenike rühma kirjeldused, konstruktsioonide puhul aga on kohalikel K2 õppijatel pisut enam eri konstruktsioone. Tavaklassis õppivate sõjapõgenike tulemused jäävad sõnade arvu poolest teisele kahele rühmale alla. Seega saab väita seda, et eraldi klassis õppivad sõjapõgenikud ei ole oma eesti keele oskusest kindlasti nõrgemad tavaklassis õppivatest Ukraina lastest.

Järeldusi

Ukraina sõjapõgenike ja kohalike muukeelsete laste kahe aasta pildikirjelduskatse tulemuste põhjal võib öelda, et aastaga laste eesti keele oskus arenes: edasiminekut oli näha nii sõnavara ulatuses kui ka grammatiliste konstruktsioonide kasutuses. Samas võib esimese mõõtmiskorra tulemuste põhjal teha ka ühe veidi kurvavõitu järelduse. Selgus nimelt, et varasem kokkupuude eestikeelse keskkonnaga (nt eestikeelses lasteaias käimine) ei avaldunud kolmanda klassi alguses ühtlase ja selge eelisena kõigis keeleoskuse näitajates. Kohalike muukeelsete ja hiljem Eestisse saabunud laste tulemused olid üldjoontes sarnased.

Teiseks ei sõltunud keeleõppe edukus ehk pildikirjelduskatse tulemused mitte niivõrd sellest, kas õppija on ukraina kodukeelega õppijate klassis või eestikeelsete õppijatega samas klassis. Kuigi võinuks eeldada, et koos eesti lastega õppides areneb eesti keele oskus kiiremini, ei jäänud eraldi klassis õppivate Ukraina laste keeleoskus teistele sugugi alla. Kuna eraldi klassid olid Ukraina õpilaste jaoks loodud kahes kesklinna nn eliitkoolis ning need klassid ei olnud kuigi suured (14–15 õpilast), võib

Pildikirjelduskatses kasutatud pilt

oletada, et õpilaste (või perede) motivatsioon keelt õppida ja/või väiksem klass võib mõjutada laste eesti keele omandamist väga olulisel määral.

Keeleõppe vaatest on tähtsaim tulemus näha siis, kui vaadata õpilaste pildikirjeldusi lähemalt. Nimelt oli näha, et edukamad ehk rikkalikumas keeles jutustajad-kirjeldajad olid need õppijad, kelle keelepagasis on rohkem eri tegusõnu. Teisisõnu saab teha järelduse, et õpetajatel tuleks nimisõnade kõrval rohkem panna rõhku just tegusõnade omandamisele, see annab keelekasutajale rohkem võimalusi end väljendada. Saadud tulemused näitasid seda, kuidas eesti keele puhul on vähe kasu sellest, kui õppida ära esemete-olendite-objektide nimetused ehk nimisõnad nimetavas käändes. Nimetavas käändes nimisõnadega pole aga paraku palju muud teha kui nimetada, võimaluse ennast vabamalt väljendada annavad eri käändevormid ja suurem valik tegusõnu.

Kokkuvõttes oli projektil üsna ootamatuid tulemusi kaks. Esiteks selgus, et Ukraina pagulastest õpilaste eesti keele oskus ei sõltunud sellest, kas nad õppisid eraldi ainult Ukraina lastele ette nähtud klassis või koos eestikeelsete õppijatega ühes klassis. Teiseks arvasime senise teaduskirjanduse põhjal, et põgenikest keeleõppijate keeleoskus on võrreldes kohalike muukeelsete õppijatega, kellest suur osa on käinud ka eestikeelses

lasteaias, oluliselt kehvem. Tulemused aga ei kinnitanud seda eeldust ning kohalike muukeelsete ja Ukraina põgenikest õppijate eesti keele oskus oli üldjoontes võrdsel tasemel.

Viidatud kirjandus

Argus, Rüütmaa 2024 Argus, Reili; Rüütmaa, Tiina 2024. Sõnavara ja konstruktsioonide areng eesti keelt teise keelena omandava noore õppija kõnes aasta jooksul. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 20, 5–24.

Franck, Julie; Delage, Helene 2022. The Interplay of Emotions, Executive Functions, Memory and Language: Challenges for Refugee Children. – Languages 7 (4), 309.

Kütt-Leedis, Andra 2023. Eesti keelt esimese ja teise keelena kõnelevate laste sõnavara pildikirjelduskatse põhjal. – Emakeele Seltsi aastaraamat 68, 107–131.

OK